

Türkiye ve Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı (AGİT)

Örgütün Amacı: AGİT, güvenliğin üç boyutunda (siyasi-askeri, ekonomi-çevre ve insani) ilke, norm ve standartlar geliştirmekte, yükümlülüklerin uygulanma durumlarını izlemekte, esnek müzakere ve siyasi diyalog forumu teşkil etmekte, ayrıca katılımcı Devletlerin demokratikleşme, hukukun üstünlüğü ve insan haklarına saygı alanlarındaki çabalarına destek ve yardım işlevi görmektedir.

Kuruluş Tarihi:

1975/1994

Merkezi: Viyana

Üye Ülkeler: AGİT katılımcısı 57 Devlet ile Akdenizli ve Asyalı İşbirliği Ortağı ülkelerinin listesi;

ABD	• İngiltere	• Monako
Almanya	• İrlanda	• Norveç
Andorra	• İspanya	• Özbekistan
Arnavutluk	• İsveç	• Polonya
Avusturya	• İsviçre	• Portekiz
Azerbaycan	• İtalya	• Romanya
Belarus	• İzlanda	• Rusya
Belçika	• Kanada	• San Marino
Bosna-Hersek	• Karadağ	• Sırbistan
Bulgaristan	• Kazakistan	• Slovakya
Çek Cumhuriyeti	• Kırgızistan	• Slovenya
Danimarka	• Letonya	• Tacikistan
Ermenistan	• Lihtenştayn	• Türkiye
Estonya	• Litvanya	• Türkmenistan
Finlandiya	• Lüksemburg	• Ukrayna
Fransa	• Macaristan	• Vatikan
GKRY	• Makedonya	• Yunanistan
Gürcistan	• Malta	

Hırvatistan • Moğolistan

Hollanda • Moldova

AKDENİZLİ İŞBİRLİĞİ ORTAKLARI

• Cezayir • Fas • İsrail

• Mısır • Tunus • Ürdün

ASYALI İŞBİRLİĞİ ORTAKLARI

• Afganistan • G.Kore • Japonya

• Tayland • Avustralya

Türkiye'nin Üyelik Durumu:

Türkiye Örgütün kurucu üyelerindedir.

Örgütün Tarihi:

Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı (AGİT), Soğuk Savaş döneminde bloklar arasında düzenli diyalog tesis etmek suretiyle gerginliği ve anlaşmazlık noktalarını azaltmak ve bu sayede Avrupa'da güvenliğin artırılmasını sağlamak amacıyla, Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Konferansı (AGİK) adı altında bir müzakere forumu ve konferanslar diplomasisi olarak ortaya çıkmıştır.

1970'li yıllarda Avrupa'yı etkisi altına alan yumuşama döneminde Batı'nın "karşılıklı ve dengeli kuvvet indirimleri" müzakerelerine başlanması yönündeki önerisinin Doğu Bloku tarafından kabul edilmesi ve buna paralel olarak 1973 yılında Helsinki'de başlayan görüşmelerin sonucunda Helsinki Nihai Senedi'nin 33 Avrupa ülkesi ile ABD ve Kanada tarafından 1975 yılında imzalanmasıyla AGİK süreci başlamıştır.

Helsinki Nihai Senedi'nde güvenliğin birbiriyle irtibatlı üç farklı boyutu (siyasi-askeri, insani ve ekonomi-çevre) olduğu kabul edilmiştir. Bununla birlikte, Örgüt'ün Soğuk Savaşın sona ermesine kadar geçen dönemdeki faaliyetleri ağırlıklı olarak siyasi-askeri boyutta odaklanmıştır.

1990'ların başında Sovyetler Birliği'nin dağılması ve ideolojik kamplaşmanın son bulmasıyla kuruluş amacı bir ölçüde geçerliliğini yitiren AGİK, yeni dönemin risk ve tehditlerini karşılayacak bir uyum süreci içine girmiştir. Bu süreçte AGİK, demokratikleşme ve insan haklarının izlenmesi gibi işlevlerine ilaveten, erken uyarı, çatışmaların önlenmesi, kriz yönetimi ve çatışma sonrası rehabilitasyon alanlarında diğer uluslararası ve bölgesel kuruluşlara nazaran mukayeseli üstünlük kazanmıştır.

Soğuk Savaş sonrası dönemin siyasi başlangıcını oluşturan ve Helsinki sürecinde önemli bir dönüm noktasını simgeleyen 1990 Paris Şartı'yla, AGİK'in siyasi danışma mekanizmaları ve bir dizi daimi organ aracılığıyla kurumsallaşması ihtiyacının ortaya çıktığına karar verilmiş, 1992 Helsinki Zirvesi'nde, bugün halen işlevsel olan kurum ve kuruluşlarının temeli

atılmıştır. 1994 Budapeşte Zirvesi'nde ise AGİK bir uluslararası teşkilata dönüşerek, Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı-AGİT adını almıştır.

AGİT, diğer uluslararası örgütlerden farklı olarak antlaşma veya sözleşme gibi hukuki bağlayıcılığı bulunan bir belgeye dayanmamaktadır. Kabul ettiği ilke ve normlar kadar, kendi idari ve örgütsel yapısı da siyasi düzeyde Bakanlar veya Devlet ve Hükümet Başkanları tarafından alınan kararlara göre şekillenmektedir. Kararlar oydaşmayla alınmaktadır.

Örgüt, özellikle Soğuk Savaş'ın sona ermesinin ardından kapsamlı bir insan hakları müktesebatı geliştirmiş, insani boyuttaki yükümlülüklerin hayata geçirilmesinde katılımcı devletlere destek sunmak üzere AGİT Demokratik Kurumlar ve İnsan Hakları Ofisi, Milli Azınlıklar Yüksek Komiseri ve Medya Özgürlüğü Temsilcisi kurumlarını oluşturmuştur.

Diğer yandan, AGİT ülkeleri arasındaki siyasi diyalogu parlamenterler düzeyine taşımayı amaçlayan AGİT Parlamenter Asamblesi (AGİT-PA) 1991 yılında kurulmuş olup, ülkemiz, TBMM'nde oluşturulan AGİT PA Türk Grubu tarafından AGİTPA çalışmalarına katılım sağlamaktadır.

AGİT'i diğer uluslararası örgütlerden ayıran karşılaştırmalı üstünlüklerden birini de alan misyonları oluşturmaktadır. Halen Güneydoğu Avrupa'da Arnavutluk, Bosna-Hersek, Sırbistan, Karadağ, Kosova ve Makedonya'da; Doğu Avrupa'da Moldova ve Ukrayna'da; Kafkaslarda Azerbaycan ve Ermenistan'da; Orta Asya'da Kazakistan, Kırgızistan, Özbekistan, Tacikistan ve Türkmenistan'da faaliyet gösteren AGİT ofis ve misyonları, çatışmaların önlenmesi ve çözümü için siyasi süreçlerin kolaylaştırılması, sivil toplumun ve hukukun üstünlüğünün güçlendirilmesi, demokrasinin geliştirilmesi, insan ve azınlık haklarının korunması işlevlerini yerine getirmektedirler.

21. yüzyılda karşılaşılan tehditlerin çok boyutlu ve karmaşık nitelik arzemesi, AGİT'in bu tehditlerle mücadele imkan ve yeteneklerinin geliştirilmesine yönelik çabaların 2000'li yıllarda da sürdürülmesini gerektirmiştir. Bu itibarla, 2003 Maastricht Bakanlar Konseyinde "21. Yüzyılda Güvenlik ve İstikrara Yönelik Tehditlere Yönelik AGİT Stratejisi"ni kabul edilmiş, 2010 Astana Zirvesi'nde kabul edilen "Güvenlik Topluluğuna Doğru" başlıklı deklarasyonla ise, AGİT coğrafyasında güvenlik topluluğu inşa edilmesi hedefi dile getirilerek, kapsamlı ve işbirliğine dayalı güvenlik ile güvenliğin bölünmezliği ilkelerine dayalı bir vizyon öngörülmüştür. Astana Zirvesi'nden sonra, kadın, cinsiyet ve siber güvenlik gibi boyutlararası konular da önem kazanmış ve Örgütün gündeminde daha fazla yer teşkil etmeye başlamıştır.

Güvenlik topluluğunun inşasına yönelik "yapı taşlarının" oluşturulması için Helsinki Nihai Senedi'nin imzalanmasının 40. yıldönümüne rastlayan 2015 yılı hedef olarak saptanmış ve Helsinki+40 süreciyle, katılımcı devletler arasında ileriye dönük, yapıcı, sonuç odaklı ve gayriresmi diyalog başlatılmıştır. 2014 yılında başlayan Ukrayna krizinin de etkisiyle, 2015 yılında "landmark" bir belgenin kabulü mümkün olmamakla birlikte, Helsinki+40 süreci, Örgüt'ün geleceğine dair yapılandırılmış tartışmalara olanak tanınması yönünden yararlı olmuştur. AGİT Daimi Temsilcimizin de İhtilaf Döngüsü Koordinatörü olarak görev yaptığı bu süreçte edinilen birikimin Örgüt'ün çalışmalarına yansıtılabilmesi için, bu alandaki gayriresmi diyalogun 2015 sonrasında da sürdürülmesi önem taşımaktadır.

Türkiye'nin Örgüt'le İlişkileri:

AGİT'in kurucu üyeleri arasında yer alan Türkiye, Örgütün tüm boyutlarında (siyasi-askeri, ekonomi-çevre, insani boyut) aktif ve yapıcı bir tutum sergilemektedir. Bu çerçevede ülkemiz, terörizm, polis faaliyetleri, sınır güvenliği ve yönetimi, ekonomi ve çevre konuları, hoşgörüsüzlük ve ayrımcılıkla mücadele, göç ve entegrasyon, insan ticaretiyle mücadele gibi alanlar başta olmak üzere AGİT çalışmalarına katkıda bulunmakta; AGİT kurumları ve diğer birimleriyle ilişkilerimiz düzenli diyalog temelinde olumlu bir seyir izlemektedir. Örgütün güçlendirilmesi ve etkinliğinin artırılması çabaları tarafımızdan desteklenmekte ve bu çerçevede etkin katkı yapılmaktadır.

Ülkemiz, 1999 yılında AGİT Zirvesi'ne evsahipliği yapmıştır. 18-19 Kasım 1999'da İstanbul'da yapılan Zirve'de kabul edilen belgeler örgüt müktesebatına önemli katkı sağlamıştır. Zirve'de imzalanan Avrupa Güvenlik Şartı (İstanbul Şartı), 21. yüzyılda AGİT bölgesinin güvenlik, barış ve istikrarının güvence altına alınabilmesi için gerekli ilke ve yöntemleri belirlemiştir. İstanbul Şartı'nda, AGİT'in erken uyarı, çatışma önleme, kriz yönetimi ve çatışma sonrası rehabilitasyon alanlarındaki faaliyetlerini daha etkin hale getirmek için AGİT coğrafyasında faaliyet gösteren uluslararası ve bölgesel kuruluşlar arasında İşbirliğine Dayalı Güvenlik Platformu (Platform for Cooperative Security), Süratli Uzman Yardım ve İşbirliği Ekipleri (Rapid Expert Assistance Cooperation Teams/REACT) gibi mekanizmalar geliştirilmiştir.

Ülkemizin Örgütten beklentilerinde, AGİT coğrafyasındaki tüm sürüncemede kalmış ihtilafların (Yukarı Karabağ, Abhazya, Güney Osetya ve Transdinyester) ülkelerin toprak bütünlüğü ve egemenlikleri çerçevesinde çözümü önemli bir yer tutmaktadır. Ülkemiz, Yukarı Karabağ ihtilafının çözümüne yönelik Minsk Grubu'nun da bir üyesi olarak, Örgütün anılan ihtilafların çözüm süreçlerinde daha etkin ve sonuç alıcı bir rol üstlenmesini teşvik etmektedir.

Öte yandan, Kırım'ın gayrimeşru ilhakı ve Ukrayna'nın doğusundaki çatışma ortamı, Avrupa güvenliğine ciddi bir sınama teşkil etmektedir. Krizin ortaya çıkmasını müteakip AGİT'in kısa sürede Ukrayna Özel Gözlem Misyonu'nu (ÖGM) oluşturması, AGİT'i Ukrayna krizine çözüm bulunması çabalarında öncü konuma almıştır. Kuruluş amacı, görev yönergesinde, Ukrayna genelinde gerilimin azaltılması; bölgede huzur, barış, güvenlik ve istikrarın teşvik edilmesi ve AGİT ilke ve yükümlülüklerinin uygulanmasının desteklenmesi ve denetlenmesi olarak tarif edilen ÖGM'nun başkanlığını 2 Nisan 2014 tarihi itibarıyla bu göreve atanan Dışişleri Bakanlığı eski Müsteşarı emekli Büyükelçi Ertuğrul Apakan üstlenmektedir. ÖGM, Minsk mutabakatları uyarınca ateşkesin gözlemlenmesi, ağır silahların geri çekilmesinin gözlemlenmesi ve doğrulanması ile Ukrayna-RF sınır güvenliğinin denetlenmesi görevlerini de yerine getirmektedir. Tüm tarafların güvenini kazanmış bir şekilde sahadaki faaliyetlerini sürdüren ÖGM'na, ülkemizce personel ve bütçe desteği sağlanmaktadır.

Avrupa-Atlantik ve Avrasya güvenlik mimarisinde özgün bir yere sahip olan AGİT'in güvenlik kavramına kapsamlı yaklaşımı, katılımcı devletler arasında açıklık, şeffaflık ve işbirliğini teşvik ederek, güvenliğin artırılmasını hedefleyen siyasi ve askeri konularla ilgili taahhüt ve mekanizmaları da içermektedir. Bu çerçevede, askeri faaliyetlerin takibine imkân

tanıyan, erken uyarı ve kriz önleme hükümleri içeren Viyana Belgesi, AGİT bölgesinde istikrara ve güvenliğe katkıda bulunan önemli bir GGAÖ aracını oluşturmaktadır. 57 AGİT katılımcısının taraf olduğu, çeşitli güven ve güvenlik artırıcı tedbirleri içeren ve siyasi bağlayıcılığı olan Viyana Belgesi'nin bugüne kadar başarıyla uygulanabilmesinde en önemli etken, uluslararası gelişmelere göre uyarlanabilmesi ve yeni ihtiyaçları karşılayabilmesi olmuştur. Ahiren dört kez gözden geçirilmiş olan Viyana Belgesi'nin, 2016 yılında güncellenmesi öngörülmektedir.

1992 yılında yürürlüğe giren Avrupa'da Konvansiyonel Kuvvetler Antlaşması (AKKA), Avrupa konvansiyonel güvenlik mimarisinin üzerinde inşa edildiği temel uluslararası düzenlemedir. Avrupa sathında ve bölgesel düzeyde kuvvet düzeyleri, askeri dengeler, ülke içi ve dışı askeri konuşlandırma koşulları AKKA tarafından belirlenir. Rusya Federasyonu (RF), NATO genişlemesinden kaynaklanan güvenlik endişelerini gerekçe göstererek, AKKA yükümlülüklerini, tek taraflı bir kararla, 12 Aralık 2007 tarihi itibarıyla askıya almıştır. Bu tarihten itibaren, Antlaşma, RF dışındaki diğer 29 Taraf Devlet tarafından uygulanmaktadır.

Açık Semalar Antlaşması (ASA) ise hukuki bağlayıcılığa sahip, taraf ülkelerin topraklarının, silahtan arındırılmış ve özel algılayıcılarla donatılmış uçaklarla havadan gözlenmedi bu suretle açıklığa ve şeffaflığa katkı sağlanmasını öngören bir askeri düzenlemedir. 34 ülkenin taraf olduğu Antlaşma, Avrupa'da silahsızlanma ve silahların kontrolü alanındaki çeşitli düzenlemeler bakımından tamamlayıcı bir denetim aracı olarak da kullanılmaktadır.

(Söz konusu düzenlemelerle ilgili daha detaylı bilgilere "Silahların Kontrolü ve Silahsızlanma" bölümünden ulaşılması mümkündür.)

AGİT'in kapsamlı güvenlik anlayışı çerçevesinde, ülkemiz, ekonomi-çevre ve insani boyut konularında da Örgütün çalışmalarına aktif katkı sağlamaktadır. Boyutlar arasında herhangi bir önceliklendirme yapılmaması tarafımızdan her fırsatta vurgulanmakta, Örgütün her üç boyuttaki faaliyetlerinin dengelenmesini öngören öneriler ilke itibarıyla tarafımızca desteklenmektedir.

İnsani boyutta, Avrupa başta olmak üzere AGİT bölgesinde yaşayan vatandaş ve soydaşlarımızın maruz kaldıkları hoşgörüsüzlük, yabancı düşmanlığı, ayrımcılık, ırkçılık ve nefret saikli olayların seslendirilmesi temin ve teşvik edilmektedir. Dönem Başkanlığı Müslümanlara Karşı Ayrımcılık ve Hoşgörüsüzlükle Mücadele Özel Temsilciliği Doç. Dr. Bülent Şenay tarafından üstlenilmektedir. (İnsani boyuttaki faaliyetlere dair detaylı bilgi, "Türkiye'de İnsan Hakları -AGİT altbaşlığında yer almaktadır).

Ülkemiz, ekonomi ve çevre boyutu faaliyetleri marifetiyle güvenliğin artırılabilceği görüşünü taşımakta, bununla birlikte AGİT'in görev yönergesi ye kısıtlı kaynaklarının dikkate alınmasını ve diğer uluslararası örgütlerin faaliyetlerinin tekrarlanmasından kaçınılmasını istemektedir. Ayrıca, yolsuzluk, kara para aklama ve terörizmin finansmanı ile mücadelede önem atfetmekte, göç yönetiminin ise, göçmenlerin yaşadıkları ülkelere sağladıkları katkılar da dikkate alınarak geliştirilmesi gerektiğini savunmaktadır. Bu boyuttaki faaliyetlere verdiğimiz önem doğrultusunda, Ekonomi ve Çevre Faaliyetleri Koordinatörlüğü görevinin 2013 yılı başından bu yana Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı eski Müsteşarı Dr. Yurdakul Yiğitgüden tarafından üstlenilmesi sağlanmıştır.

AVRUPA KONSEYİ

Örgütün Amacı:

Avrupa Konseyi (AK)'nin amaçları, insan hakları, hukukun üstünlüğü ve çoğulcu demokrasi ilkelerini korumak ve güçlendirmek; azınlıklar, ırkçılık, hoşgörüsüzlük ve yabancı düşmanlığı, sosyal dışlanma, uyuşturucu madde ve çevre konularındaki sorunlara çözüm aramak; Avrupa kültürel benliğinin oluşmasına ve gelişmesine katkıda bulunmak olarak özetlenebilir.

Kuruluş Tarihi:

5 Mayıs 1949

Merkezi:

STRAZBURG

Genel Sekreteri:

THORBJORN JAGLAND

Üye Ülkeler:

Almanya Andorra Arnavutluk Azerbaycan Belçika Bosna-Hersek Bulgaristan Çek Cumhuriyeti Danimarka Ermenistan Estonya Finlandiya Fransa GKRY Gürcistan Hırvatistan Hollanda İngiltere İrlanda İspanya İsveç İsviçre İtalya İzlanda Karadağ Letonya Liechtenstein Litvanya Lüksemburg Macaristan Makedonya Malta Moldova Monako Norveç Polonya Portekiz Romanya Rusya San Marino Sırbistan Slovakya Slovenya Türkiye Ukrayna Yunanistan

Örgütün Tarihi

Avrupa Konseyi (AK), İkinci Dünya Savaşı'ndan büyük maddi ve manevi kayıpla çıkan Avrupa'da, halklar arasında uzlaşmayı sağlamak ve kıtada süregelen gerginlik ve çatışmanın yerine, ortak kurumlar, standartlar ve sözleşmelere dayalı güven ve işbirliği ortamı tesis etmek amacıyla kurulmuştur.

Avrupa Konseyi, 1948 yılında hükümetleri temsilen AK Bakanlar Komitesi'nin ve parlamenter kanadı temsilen o dönemdeki adıyla Avrupa Konseyi İstişare Meclisi'nin birlikte kurulmasıyla oluşturulmuş, bu çift organlı yapılanma daha sonra AB, NATO ve AGİT tarafından da izlenmiştir.

AK'ı kuran Londra Antlaşması 5 Mayıs 1949'da 10 Avrupa ülkesi tarafından imzalamıştır. AK'ın belkemiğini oluşturan Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi (AİHS) ise 4 Kasım 1950'de Roma'da imzalanmıştır.

AK, savunma dışında, hayatın hemen her alanını kapsayan konularda siyasi işbirliğinin yanısıra, norm oluşturma, bunları kodifiye etme ve denetleme olmak üzere, her aşamada, üye ülkeler arasında çeşitli düzlemlerde işbirliği öngören kapsamlı bir yapılanma içerir. Kuruluş, hükümetlerarası kanat, parlamenter kanat ve bilahare oluşturulan yerel yönetim kanadı dışında, 200'ü aşkın sözleşme ile bir sözleşmeler sistemini de içerir. Keza, bütün taraf ülkelerin bireysel başvuru hakkını kabul ettiği yargı organı AİHM başta olmak üzere, birçok

denetim mekanizmasına sahiptir.

Soğuk Savaşın bitiminde gerçekleşen demokratikleşme süreci, AK'ın Avrupa ölçeğindeki siyasi ve hukuki etkinliğini öne çıkarmıştır. Kuruluş, Orta ve Doğu Avrupa'da geçiş sürecine giren ülkelerin katılımıyla hızlı bir şekilde genişlemiştir.

2000'li yıllardan itibaren, küreselleşmenin de etkisiyle, AK içinde günümüz gelişmelerine daha etkin yanıt verecek bir reform çalışması başlatılması ihtiyacı doğmuştur. Bu doğrultudaki ilk büyük adımı, 2005 yılında Varşova'da düzenlenen AK Zirvesi teşkil etmiştir. Devam eden süreçte 2009 yılında, Genel Sekreterliğe eski Norveç Başbakanı Thorbjorn Jagland'ın seçilmesinden sonra, kapsamlı reform süreci uygulamaya konmuştur. Reform, 800 milyon Avrupalının gözünde, AK'ın çalışma ve katkılarının anlamını ve faydasını arttırmak ve aynı zamanda, gerek yakın coğrafyada, gerek uluslararası düzeyde, siyasi görünürlüğüne yükseltmeyi amaçlamaktadır.

Son yıllarda, Konsey'in mücavir coğrafyası içinde yer alan Kuzey Afrika ve Orta Doğu'daki halk hareketleri karşısında AK, kendi bünyesinde geliştirdiği demokratikleşme, hukuk devleti ve insan hakları norm ve standartlarını, talepleri üzerine bu ülkelerle paylaşma yolunda çalışmalara başlamıştır.

Türkiye'nin Örgüt'le İlişkileri

Avrupa Konseyi, ülkemizin İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra Avrupa'yla kurduğu ilk kurumsal bağı temsil etmektedir. Türkiye AK'a, kuruluşundan üç ay sonra, Yunanistan ve İzlanda ile birlikte Ağustos 1949'da davet edilmiş ve örgütün kurucu üyeleri arasında sayılmıştır.

Türkiye, AK'ın kuruluş ve gelişim yıllarında, Avrupa'nın savaş sonrası psikolojisinden çıkması ve yeniden birleşme yoluna gitmesi için çaba göstermiştir. Örneğin, Almanya Federal Cumhuriyeti ve Avusturya'nın, İkinci Dünya Savaşı sonrasında AK'a katılımlarını desteklemiştir. Türkiye, AK'ın çalışmalarına katılarak, Avrupa entegrasyonuna yönelik katkılarını gerek hükümetlerarası, gerek parlamenter platformda dile getirmiştir. Türk milletvekilleri, kurulduğu günden bu yana AKPM'de yer almış ve Avrupa'nın inşası, ortak Avrupa kimliği ve vizyonu gibi tartışmalara da temel katkıda bulunmuşlardır. (Türkiye'nin Avrupa Konseyi ile ilişkileri hakkında detaylı bilgi Dış Politika ◊Temel Dış Politika Konuları◊ İnsan Hakları◊Uluslararası İnsan Hakları Mekanizmalarıyla İşbirliği alt sekmesi altında yer almaktadır)

Birleşmiş Milletler Teşkilatı ve Türkiye

Uluslararası Teşkilat Künyesi

Teşkilatın Amacı:

- Savaşları ve barışa yönelik tehditleri önlemek
- Ülkeler arasında dostane ilişkiler kurmak
- Uluslararası ekonomik ve sosyal işbirliğini sağlamak

Kuruluş

Tarihi:

1945

Merkezi:

New York

(Cenevre, Viyana ve Nairobi ofisleri de bulunmaktadır)

Genel Sekreteri: Antonio Guterres

- Portekiz

Üye Ülkeler:

Birleşmiş Milletler'in 193 üye ülkesi bulunmaktadır.

Türkiye'nin Üyelik Durumu:

Türkiye, BM'nin kurucu üyelerindedir.

Teşkilatın Tarihi:

İkinci Dünya Savaşı'ndan galip çıkan büyük devletlerin (ABD, Sovyetler Birliği, İngiltere, Fransa ve Çin Halk Cumhuriyeti) liderliğinde oluşturulan bir dünya örgütü olan Birleşmiş Milletler (BM), 20. yüzyılın ilk yarısında yaşanan savaşların ve barışa yönelik tehditlerin tekrarını önlemek ve uluslararası barış ve güvenliği korumak amacıyla kurulmuştur.

BM'nin kurucu antlaşması niteliğindeki BM Şartı, aralarında Türkiye'nin de bulunduğu 50 ülke tarafından 26 Haziran 1945 tarihinde San Francisco'da imzalanmıştır. Daha sonra, Polonya'nın da Şart'ı imzalamasıyla, kurucu üye devletlerin sayısı 51'e yükselmiştir. BM Teşkilatı, BM Şartı'nda öngörüldüğü üzere, BM Güvenlik Konseyi'nin (BMGK) beş daimi üyesi dahil BM'nin üye devletlerinin çoğunluğunun Şart'ın onay işlemlerini tamamlamalarıyla, 24 Ekim 1945 tarihinde resmen faaliyete geçmiştir. Bu tarihten beri, 24 Ekim her yıl BM Günü olarak kutlanmaktadır.

Birleşmiş Milletler'in ana organları Genel Kurul, Güvenlik Konseyi (BMGK), Ekonomik ve Sosyal Konsey (EKOSOK), Vesayet Konseyi, Uluslararası Adalet Divanı ve BM Sekreteryası'dır.

Türkiye'nin Örgüt'le İlişkileri

Türkiye, kurucu üyelerinden biri olduğu Birleşmiş Milletler'e karşı son yıllarda çok daha proaktif bir yaklaşım benimsemekte ve BM gündeminde bulunan tüm konulardaki çalışmalara olabildiğince aktif bir şekilde katkı sağlamaya çalışmakta; farklı grup ve örgütlere üyeliğinden de istifadeyle, gündemdeki konularda yapıcı ve uzlaştırıcı bir rol oynamaya gayret etmektedir.

BM bünyesindeki seçimlerde eşit ve dengeli temsil ilkesinin uygulanması çerçevesinde coğrafi gruplar tesis edilmiş olup, buna göre i) Afrika Ülkeleri, ii) Asya Ülkeleri, iii) Doğu Avrupa Ülkeleri, iv) Latin Amerika ve Karayip Ülkeleri ve v) Batı Avrupa ve Diğer Ülkeler- WEOG olmak üzere toplam beş coğrafi grup bulunmaktadır. Türkiye hem WEOG, hem Asya Grubu'nun çalışmalarına katılmakla birlikte, seçimler sözkonusu olduğunda sadece WEOG üyesi olarak addedilmektedir.

Üye devletler, BM'ye uluslararası sistemdeki ağırlıklarıyla ve ekonomik güçleriyle orantılı zorunlu ve gönüllü katkı sağlamaktadırlar. Ülkemizin BM zorunlu bütçesine katkı payı 2012 yılında % 0,617 iken, 2013 yılında yüzde 1 seviyesini aşarak BM bütçesinin %1,328'ine ulaşmıştır. Böylelikle Türkiye BM'ye en fazla katkıda bulunan ülkeler arasında 25. sıradan 16. sıraya yükselmiş; bu çerçevede BM'nin etkin şekilde çalışması yönünde faaliyetlerde bulunan ve idari/mali konularda görüş birliği içinde olan ülkelerin katıldığı gayriresmi bir oluşum niteliği taşıyan Cenevre Grubu'na da Mayıs 2014'te üye olmuştur. 2016-2018 bütçe döneminde ülkemizin BM genel bütçesine katkı payı % 1.018 olarak belirlenmiştir.

Türkiye ayrıca, kendisini doğrudan ilgilendirmese de, diğer üye ülkelerin önem atfettikleri birçok konuda da aktif ve görünür bir tutum izlemekte; bu ülkelerin gündemlerindeki sorunlara da eğilmektedir.

BM'ye her forumda ve her vesileyle katkıda bulunma arzusunda olan Türkiye, bir yandan uluslararası barış, güvenlik, istikrar ve refaha katkılarını artırmak, diğer yandan insan hakları, demokrasi ve hukukun üstünlüğü gibi temel ilke ve değerlerin güçlendirilmesine yönelik çabalarını daha da ilerletmek için kararlıdır.

Uluslararası barış ve güvenliğin sağlanması ve korunmasında en önemli çok taraflı forum olma özelliğini koruyan BM Güvenlik Konseyi'ne 2009-2010 dönemi geçici üyeliği, Türkiye'ye BM içinde ve uluslararası alanda ilave imkânlar kazandırmıştır. BM Şartı'ndaki ilke ve hedeflerin her zaman en kuvvetli savunucularından biri olan ve uluslararası sorunların çok taraflı işbirliği yoluyla çözümünü destekleyen Türkiye, 1951-1952 ve 1954-1955 dönemlerinin ardından 1961 yılında yaptığı geçici üyelikten yaklaşık yarım yüzyıllık aradan sonra gerçekleşen BMGK geçici üyeliği sırasında, uluslararası alanda hem boyut, hem içerik olarak giderek zenginlik kazanan dış politika profiliyle BMGK çalışmalarına katılmış, birçoğu esasen gündelik olarak kendi gündeminde bulunan konularda elinden gelen katkıyı yapmaya gayret göstermiştir.

Ülkemizin son yıllarda ekonomik büyüme ve kalkınma alanında sağladığı ilerleme, Afrika, Latin Amerika ve Karayipler ile Pasifik bölgelerine yönelik açılım politikalarımız, AB perspektifimiz, G-20 üyeliğimiz ve artan resmi kalkınma yardımlarımız özellikle BM'nin

kalkınma gündemine katkılarımızı artırmamız için yeni fırsatlar sunmuştur. Nitekim 9-13 Mayıs 2011 tarihlerinde İstanbul'da gerçekleştirilen BM 4. En Az Gelişmiş Ülkeler Konferansı, ülkemizin uluslararası kalkınma işbirliğine desteğinin ve katkılarının somut olarak ortaya konulabilmesine imkân vermiştir. Türkiye, bu Konferans'la, 2020 yılına kadar EAGÜ ile ilgili konuları uluslararası gündeme taşıma ve çözüm arama gayretlerine yardımcı olma sorumluluğunu almış, bir anlamda EAGÜ'nün sözcülüğünü üstlenmiştir. Bu konferansın sonuçlarının izlenmesine yönelik Ara Dönem Gözden Geçirme Toplantısı da 27-29 Mayıs 2016 tarihlerinde ülkemizin ev sahipliğinde gerçekleştirilmiştir.

Son yıllarda yürüttüğümüz etkin insani diplomasi BM platformuna da yansımaktadır. 1980'li yılların ortalarından itibaren bazı ülkelere gıda yardımı şeklinde başlayan insani yardımlarımız, son on yılda kayda değer bir ivme kazanarak dünyanın birçok bölgesine yayılmış, ayrıca nicelik ve nitelik bakımından da çeşitlenerek, gıda dışında birçok alanı da kapsar hale gelmiştir. Bugün, insani yardımlarımıza uluslararası bir boyut da kazandırılmış ve bu alanda faaliyet gösteren uluslararası kuruluşlarla işbirliğimiz arttırılmıştır. Ülkemiz, ikili düzeydeki insani yardım faaliyetlerine ilaveten, BM İnsani İşler Eşgüdüm Ofisi (OCHA), Dünya Gıda Programı (WFP) gibi uluslararası örgütler aracılığıyla da yardımlarını sürdürmeye gayret göstermektedir. Bu doğrultuda, ülkemiz, 1 Temmuz 2014 tarihinde BM İnsani İşler Eşgüdüm Ofisine (OCHA) en fazla gönüllü bağış yapan ülkelerin yer aldığı ve OCHA'nın izlediği insani politikalara şekil vermeyi amaçlayan bir istişare mekanizması niteliğinde olan OCHA Donör Destek Grubu'na üye olarak kabul edilmiştir.

Günümüzde uluslararası insani yardım sisteminin içinde bulunduğu tıkanıklık karşısında, BM Genel Sekreteri Ban Ki-moon'un şahsi girişimi çerçevesinde tarihte ilk defa olmak üzere, Dünya İnsani Zirvesi (DİZ) Sayın Cumhurbaşkanımızın himayelerinde 23-24 Mayıs 2016 tarihlerinde İstanbul'da düzenlenmiştir.

Devlet ve Hükümet Başkanları düzeyinde ve uluslararası örgütler, sivil toplum kuruluşları, akademik dünya, özel sektör ve krizlerden etkilenen toplumların temsilcilerinin iştirakiyle çok paydaşlı formatla gerçekleştirilen Zirve, BM Genel Sekreteri'nin 9 Şubat 2016 tarihinde yayımladığı "One Humanity: Shared Responsibility" başlıklı raporu ışığında, küresel insani sistemin mevcut koşullarda karşı karşıya bulunduğu zorlukların aşılmasına yönelik hususların kapsamlı biçimde ve sistemde yer alan tüm aktörlerin katılımıyla ele alınmasını sağlamıştır. İnsani toplumun tüm paydaşları Zirve sırasında sistemin geleceğine yönelik çeşitli taahhütlerde bulunmuşlar, görüş ve tecrübelerini paylaşmışlardır.

173 BM üyesi ülkenin hazır bulunduğu Zirve'ye 55 Devlet ve Hükümet Başkanı iştirak etmiş; ayrıca 60'ı aşkın Bakan ve 40'tan fazla uluslararası örgüt de Genel Sekreter / Başkan seviyesinde katılım sağlamıştır. Diğer paydaşlarla birlikte katılımcı sayısı 9 bine ulaşmıştır. 900 medya mensubunun takip ettiği zirve, uluslararası medyada da geniş yankı bulmuştur.

Bu katılım düzeyiyle, DİZ, bir kerede en fazla ülkenin katılım sağladığı, BM merkezi New York dışındaki en büyük Zirve unvanını almıştır.

Ülkemizin, insani sistemin içinde bulunduğu sorunlara yönelik çözüm önerileri ve sistemin geleceğine dair görüşleri ve bu kapsamda hayata geçirdiği uygulamaları, Sayın Cumhurbaşkanımızın bizzat katıldıkları ve eş başkanlık yaptıkları üst düzey toplantılarda ve

ayrıca Bakanlarımız ve üst düzey yöneticilerimizin katıldıkları bir dizi toplantı ve etkinliklerde uluslararası insani toplumun temsilcileriyle paylaşılmıştır.

Önümüzdeki dönemde de, Zirve'nin sonuçları ve tüm paydaşlarca insani alanda dile getirilen taahhütlerin hayata geçirilmesi ve izlenmesi sürecinde de Türkiye etkin rol almaya devam edecektir.

BM'yle ilişkilerimizde son yıllarda yaşanan ilerlemeler neticesinde, Doğu Avrupa, Kafkasya, Orta Asya, Orta Doğu, Kuzey Afrika gibi bölgelere yakınlığı, ulaşım kolaylığı, ekonomik, finansal ve kültürel açılardan bir merkez olması gibi sebeplerle, İstanbul'un BM bakımından bir merkez haline dönüştürülmesi düşüncesi de BM'ye yönelik politikamızın ana unsurlarından biri olarak ortaya çıkmıştır. Bugüne kadar BM'yle yürüttüğümüz çalışmalar sonucunda, BM Nüfus Fonu UNFPA'nın Doğu Avrupa ve Orta Asya Bölgesel Ofisi'nin İstanbul'a taşınması sağlanmıştır. Ayrıca, BM Kalkınma Programı UNDP'nin Uluslararası Kalkınmada Özel Sektör Merkezi de İstanbul'da konuşlanmıştır. Bunlara ilave olarak UNDP Avrupa ve BDT Bölge Ofisi'nin ve BM Cinsiyet Eşitliği ve Kadının Güçlendirilmesi Birimi'nin (UN WOMEN) Avrupa ve Orta Asya'dan sorumlu bölgesel ofisinin İstanbul'a yerleşmesi sağlanmıştır

Türkiye'nin uluslararası barış ve istikrarın korunmasında uluslararası toplumun elindeki en önemli araçlardan biri olma özelliğini taşıyan barışı koruma operasyonlarına katkısı BM'yle işbirliğinin somut bir örneğini teşkil etmektedir. Ülkemiz dünyanın çeşitli yerlerine konuşlandırılmış BM barış operasyonlarına askeri ve sivil personel katkısı sağlayan ülkeler arasında yer almaktadır.

Öte yandan, uluslararası alanda BM'nin kurulduğu 1945 yılından günümüze dek yaşanan gelişmeler, Teşkilat'ın çeşitli alanlarda reformunu da zorunlu hale getirmektedir. Türkiye BM'nin tüm dünya insanların umudu olma niteliğini sürdürmesi gerektiği inancıyla, BM sisteminin daha iyi işlemesine yönelik atılan adımları desteklemektedir.

Ülkemiz, uluslararası barış ve güvenliğin korunması, sorunların çok taraflı olarak ele alınması ve insan haklarının güçlendirilmesi bağlamında norm oluşturan ve uluslararası meşruiyeti temsil eden tek küresel örgüt olan BM'ye büyük önem atfetmektedir. Bu çerçevede ülkemiz, BM'nin, barışı korumadan kalkınmaya, iklim değişikliğinden BM Güvenlik Konseyi reform çalışmalarına kadar her alanındaki faaliyetlerine etkin ve etkili katkısını artırarak sürdürecektir.

Nato (Kuzey Atlantik Paktı)

2. Dünya Savaşı'ndan sonra Sovyet Rusya'nın yayılımcı politikasına karşı 4 nisan 1949'da kurulmuştur. Üye sayısı 28 olan Nato birliğine Türkiye 1952 yılında kabul edilmiştir. Ülkemiz askerlerini Avrupa dışında ilk olarak Afganistan'a sonra da Avrupa dışına ikinci kez Libya'ya (Mart 2011) Nato bünyesinde göndermiştir. 2012 Nato zirvesi en son Chicago'da yapılmıştır.

G-20 (Ekonomisi Gelişmiş ve Gelişmekte Olan 20 Ülke)

Küresel ekonomi ve mali sistemin daha fazla geliştirilmesini sağlamak ve küresel krizlere karşı önlem almak amacıyla 1999 yılında kurulmuştur. G-20 üyeleri; Arjantin, Avustralya, Brezilya, Kanada, Çin, Fransa, Almanya, Hindistan, Endonezya, İtalya, Japonya, Meksika, Rusya, Suudi Arabistan, Güney Afrika, Türkiye, İngiltere, ABD ve Avrupa Birliğinden oluşmaktadır.

OECD (Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü)

Türkiye'nin üye olduğu uluslararası kuruluşlar arasında olan OECD, 1947 ile 1960 yılları arasında faaliyet gösteren Avrupa İktisadi İşbirliği Teşkilatı (OECE) yerine oluşturulmuş bir örgüttür. OECD 1961 yılında resmen faaliyete başlamıştır. Son üyesi Şili olup şu anda Türkiye dahil 31 üyesi bulunmaktadır.

Avrupa Konseyi (AK)

Türkiye'nin üye olduğu uluslararası kuruluşlar içerisinde bulunan Avrupa Konseyi, 1949 yılında Avrupa'da insan hakları, demokrasi, ve hukukun üstünlüğünü savunmak amacıyla Avrupa çapında kurulmuş hükümetler arası kuruluştur. Avrupa Birliğinden farklı olmakla beraber Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Avrupa Konseyine bağlıdır. 2010 Anayasa değişikliği ile Türkiye vatandaşları haklarını burada aramadan önce Anayasa Mahkemesinde haklarını arayabilecektir. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin merkezi Fransa'nın Strasbourg kentindedir. Burada görev yapan Türk yargıcın adı Ayşe Işıl Karataş'tır. Avrupa Konseyi Parlamenter Meclis Başkanlığına Mevlüt Çavuşoğlu seçilmiştir.

Yararlanılan Kaynak

TC Dışişleri Bakanlığı Resmi İnternet Sitesi

<http://www.mfa.gov.tr/sub.tr.mfa?23a3fc26-4f3b-47dd-943e-d8934cdad97e>